

Аннотация

Сараев Е. И. Усовершенствование административно-правового статуса субъекта организации дорожного движения. – Статья.

Статья посвящена определению таких понятий, как субъект организации дорожного движения и административно-правовой статус указанного субъекта. На основании проведенного исследования даются предложения относительно усовершенствования действующего законодательства по очерченным вопросам.

Ключевые слова: субъект, административно-правовой статус, компетенция, полномочия, организация дорожного движения.

Summary

Saraev E. I. Improvement of the administrative-legal status of the subjects of traffic organization. – Article.

The article is devoted to definition of such terms, as the subject of traffic organization and administrative-legal status of the marked subject. On the basis of the conducted research the suggestions regarding the improvement of the current legislation on the issues canvassed are given.

Key words: subject, administrative and legal status, competence, powers, traffic organization.

УДК 343.226

Т. В. Хуторянська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОГО СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 173-2 КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Актуальність теми. Прагнення України до інтеграції в Європейський Союз нерозривно пов'язане не лише з приведенням вітчизняного законодавства у відповідність до світових стандартів, а й із вирішенням проблем правозастосування та правоохорони прийнятих норм права. Однією з них є подолання насильства в сім'ї, яке на сьогодні набуває загрозливих масштабів. Саме на це в нашій державі було спрямовано низку заходів різного рівня. Одним із результатів зусиль неурядових організацій, правозахисників та правоохоронних органів стало прийняття в 2001 році Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [1], у якому вперше на законодавчому рівні було закріплено поняття «насильство в сім'ї».

Вклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що як і під час прийняття, так і сьогодні деякі положення цього закону піддаються критиці, він став певною відправною точкою у створенні законодавчої бази щодо подолання насильства в сім'ї. Зокрема, серед недоліків називають законодавчу невирішеність механізму реалізації цього закону на момент його прийняття. Лише в 2003 році до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) було внесено нову статтю (ст. 173-2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису») [2].

Розкриваючи юридичний склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, слід зазначити, що насильство в сім'ї є порушенням прав людини. У законодавчо закріпленому понятті «насильство в сім'ї» є конкретна вказівка на це: «Якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як людини та громадянина» [2]. Відповідно, не буде насильством у сім'ї вчинення дій, які за своїм характером мають ознаки цього виду насильства, проте не пору-

шують права та свободи особи. Слід також звернути увагу на наявну в цьому визначенні категорію «член сім'ї». Якщо такі дії буде вчинено стосовно іншої особи, то це діяння повинне кваліфікуватися за іншою статтею КУпАП.

Насильство порушує цілу низку прав людини: на рівний захист перед законом; на захист від гендерної дискримінації; на захист від жорстокого ставлення; на життя та фізичну недоторканність; на найвищі стандарти фізичного та психічного здоров'я. Отже, ґрунтуючись на викладеному, можемо зазначити, що об'єктом правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, полягає у вчиненні трьох основних груп дій: насильства в сім'ї; невиконання захисного припису особою, щодо якої його винесено; непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї.

Слід зазначити, що законодавець у ч. 1 ст. 173-2 КУпАП навів більш широке поняття «насильство в сім'ї», ніж у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї». Зокрема, крім посилання на обов'язковість порушень конституційних прав і свобод члена сім'ї як людини та громадянина й настання шкідливих наслідків для потерпілого, у зазначеній статті наведені види насильства (фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування) розкриваються більш детально: «Застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю й не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів» [2].

У довідковій літературі під поняттям «фізичний біль» розуміється «відчуття фізичного страждання», що у свою чергу розкривається як «своєрідний психофізіологічний стан людини, який проявляється в неприємному, гнітючому, інколи нестерпному відчутті» [3, с. 81].

Крім цього, аналізуючи п. 2 ч. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який містить визначення фізичного насильства, можемо зазначити, що в ньому відсутнє подібне розмежування. Зокрема, поряд з ознаками кримінального правопорушення (умисне нанесення одним членом сім'ї іншому членові сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я) наводяться й ознаки, які можуть мати як кримінальні злочини, так і адміністративні правопорушення (нанесення шкоди його честі й гідності).

Крім уже наведених ознак фізичного насильства в сім'ї, П.О. Власов відносить до них також такі: удари по обличчю (ляпаси), штовхання, удари ногами, подряпини, нанесення опіків, удушення, щипання; укуси, брутальне хватання, удари кулаком, відкидання потерпілої особи вбік або додолу, кидання в потерпілу особу предметів, використання зброї, смикання за волосся або його виривання, позбавлення їжі або води (питва), викручування рук тощо [4, с. 10].

Згідно з п. 4 ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» під психологічним насильством у сім'ї слід розуміти насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, що завдає шкоду психічному здоров'ю.

На нашу думку, сьогодні існує певна недооцінка працівниками правоохоронних органів цього виду насильства. Як зазначають Н.М. Литвинова та І.В. Кучер, психологічне насильство відрізняється від інших видів способом досягнення влади над жертвою насильства. Інструментом психологічного насильства є грубі слова й дії, від яких агресор отримує задоволення. Ступінь тяжкості наслідків таких дій може бути різним: від появи почуття приниженості до втрати дієздатності.

Виходячи з наведеного, можемо виокремити чотири основні прояви психологічного насильства: «словесні образи», «погрози», «переслідування», «залякування». Словесна образа – це умисне висловлювання винною особою негативної оцінки особи (її якостей чи поведінки), що принижує її честь і гідність, підриває її авторитет перед іншими членами родини, суспільства, зачіпає почуття самоповаги [5, с. 24].

Під погрозою прийнято розуміти обіцянку заподіяти яке-небудь зло, неприємність. Інколи цю категорію розкривають через поняття «залякування», розуміючи їх як тотожні [3, с. 1005].

Аналізуючи поняття «переслідування», слід зазначити, що одне з його негативних трактувань розкривається як «утиски, гноблення» [3, с. 927]. Поняття «переслідувати» розкривають через декілька значень, які можуть мати ознаки психологічного насильства: гнатися з метою захопити, знищити; висліджувати з метою покарати; ходити невідступно, супроводжувати скрізь із певною метою; не давати спокою (про думки, почуття, відчуття); піддавати утискам, пригноблювати; заброняти щось, не дозволяти чогось.

Що стосується терміна «залякування», то в довідковій літературі його визначають як «намагання викликати в кого-небудь страх, переляк, зробити кого-небудь боязким, лякливим» [3, с. 403].

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я. Аналізуючи наведений вид насильства в сім'ї, слід зазначити, що воно пов'язане з порушенням прав та інтересів члена сім'ї через позбавлення або обмеження його майнових прав. На думку окремих науковців [4, с. 16–17], воно містить у собі позбавлення або обмеження одним із членів сім'ї іншого члена сім'ї можливості користуватись і розпоряджатися грошовими коштами, які він заробив або які є їх спільною власністю; створення ситуацій, коли один із членів сім'ї змушений просити гроші (за їх наявності) на утримання сім'ї або на необхідні власні потреби; ненадання грошей на утримання дітей, невіплата аліментів; дріб'язковий контроль за всіма витратами, вимога звітувати про них; демонстрація того, що домашня робота не має ніякої економічної цінності; позбавлення можливості користуватися особистим або спільним майном; пошкодження або знищення майна іншого члена сім'ї або спільного майна.

Законом України «Про попередження насильства в сім'ї» передбачено ще один вид насильства в сім'ї – сексуальне, під яким розуміють «протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканність іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї» [2]. Проте законодавець не включив у диспозицію ст. 173-2 КУпАП положення про протиправні

дії сексуального характеру. Вважаємо це питання дискусійним та таким, що потребує окремого наукового дослідження.

Одним із видів протиправних дій, які є об'єктивною стороною правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, є невиконання захисного припису особою, стосовно якої винесено. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» захисний припис – спеціальна форма реагування служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції в справах дітей щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї [1].

Вважаємо, що в захисному приписі повинні бути зазначені не лише заборонні дії, а й певні зобов'язальні (наприклад з'являтися за викликом суб'єкта попередження насильства в сім'ї у визначений час).

Суб'єктивною стороною адміністративного правопорушення прийнято вважати внутрішню сторону проступку, психічний стан суб'єкта проступку, що характеризує його волю, яка виявляється в протиправній дії, його ставлення до дії, яку він вчинив. Ознаками суб'єктивної сторони проступку є вина, мотив і мета правопорушення. При цьому вина є конститутивною (атрибутивною) ознакою суб'єктивної сторони проступку, і під її основними формами розуміють умисел (прямий та непрямий) і необережність, що виявляються у вчиненому адміністративному правопорушенні.

Отже, суб'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, характеризується наявністю вини у формі умислу.

Чинне адміністративне законодавство не дає узагальненого визначення суб'єкта адміністративного правопорушення й такого терміна не вживає. Суб'єкт адміністративного проступку наділений низкою ознак, за наявності яких він може мати адміністративну відповідальність. Зокрема, відповідно до ст. 11 КУпАП загальними ознаками суб'єкта адміністративного проступку є осудність та вік (з 16 років). Ці ознаки загалом не викликають запитань і суперечок під час притягнення суб'єкта до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї.

Таким чином, суб'єктом адміністративного правопорушення є той, хто його вчинив. Сам суб'єкт як реально існуюча особа до складу не входить. Склад містить лише окремі ознаки, якими ця особа характеризується. Чинна редакція ст. 173-2 КУпАП не містить положень про спеціальний суб'єкт правопорушення. Тобто наявний так званий загальний суб'єкт адміністративного правопорушення – осудна фізична особа, якій на момент вчинення адміністративного правопорушення виповнилося 16 років і яка вчинила насильство стосовно одного із членів своєї сім'ї.

Необхідно зазначити, що в науковій літературі зустрічаються декілька назв суб'єкта цього правопорушення: «винна особа», «особа, яка вчинила насильство в сім'ї», «насильник», «винуватець».

На нашу думку, ст. 173-2 КУпАП потребує змін та доповнення також у сфері відповідальності за вчинення насильства в сім'ї стосовно певної категорії осіб, які потребують особливої правової охорони, зокрема дітей та інвалідів.

Дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони й піклування, у тому числі належного правового захисту як до, так і після

народження. Крім того, діти не можуть здійснювати свої права самостійно, а тому їм потрібна особлива увага з боку держави та суспільства. К.Б. Левченко вважає, що посилення правового захисту дітей можливе через посилення відповідальності батьків та осіб, які їх замінюють, за неналежне виховання дитини, випадки порушення прав дитини, жорстоке поводження з дітьми тощо [6].

На нашу думку, особливого адміністративно-правового захисту, у тому числі й від насильства в сім'ї, потребують через свої фізичні та розумові вади також інваліди. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі й захисті [7]. Крім того, у ст. 4 цього закону зазначається, що діяльність держави щодо інвалідів виявляється в створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їхніх потреб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності.

На нашу думку, насильницькі дії з боку членів родини щодо зазначених категорій осіб повинні мати кваліфікуючі ознаки, адже правопорушення скоює особа, яка за законом зобов'язана представляти й захищати права й законні інтереси особи, яка має відповідний статус або яка знаходиться в правовій, соціальній та психологічній залежності від особи, яка вчиняє протиправні дії.

В адміністративному праві під спеціальним суб'єктом правопорушення прийнято розуміти особу, яка може бути визнана суб'єктом конкретного адміністративного правопорушення, а відтак притягнута до адміністративної відповідальності за наявності в неї, крім ознак загального суб'єкта, певних додаткових ознак.

Висновки. Отже, на нашу думку, у КУпАП необхідно передбачити кваліфікуючу ознаку відповідальності за вчинення насильства в сім'ї щодо дитини та інваліда – «вчинення батьком, матір'ю, опікуном чи піклувальником, іншим членом сім'ї» – як спеціального суб'єкта адміністративного правопорушення, виклавши відповідні доповнення в ч. 3 ст. 173-2 КУпАП. Крім того, вважаємо, що в КУпАП необхідно виокремити главу «Адміністративні правопорушення проти сім'ї та дітей», яка об'єднала б норми, спрямовані на захист сімейних відносин та недопущення посягання на умови нормального розвитку дитини.

Література

1. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листопада 2001 року № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток № 51. – Ст. 1122.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [В.Т. Бусел, М.Д. Василега-Дерибас, О.В. Дмитрієв, Г.В. Латник, Г.В. Степенко]; за ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
4. Власов П.О. Насильство в сім'ї та соціальна робота із сім'ями, в яких чиниться насильство : [інформаційно-практичний посібник] / П.О. Власов. – Дніпропетровськ : ЖКЦ, 2004. – 96 с.
5. Вітвіцька В.В. Запобігання насильству стосовно дитини : [наук.-практ. рекомендації / В.В. Вітвіцька. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 80 с.
6. Левченко К.Б. Актуальні питання вдосконалення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства у світлі реалізації Загальнонаціональної програми «Національний план дій щодо

виконання Конвенції ООН про права дитини на 2006–2016 рр.» / К.Б. Левченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://umdpl.info/files/docs/1225558910.doc>.

7. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.

Анотація

Хуторянська Т. В. Загальна характеристика юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. – Стаття.

У статті здійснено загальну характеристику юридичного складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми). Обґрунтовується, що об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян. Об'єктивну сторону правопорушення проаналізовано за трьома основними групами дій: насильство в сім'ї; невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений; непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї. Визначено, що суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі умислу.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, діти, захисний припис, корекційна програма, насильство в сім'ї.

Аннотация

Хуторянська Т. В. Общая характеристика юридического состава административного правонарушения, предусмотренного ст. 173-2 Кодекса Украины об административных правонарушениях. – Статья.

В статье осуществлена общая характеристика юридического состава административного правонарушения, предусмотренного ст. 173-2 Кодекса Украины об административных правонарушениях (совершение насилия в семье, невыполнение защитного предписания или непрохождение коррекционной программы). Обосновывается, что объектом правонарушения являются общественные отношения в сфере защиты прав граждан. Объективная сторона правонарушения проанализирована за тремя основными группами действий: насилие в семье; невыполнение защитного предписания лицом, относительно которого он вынесен; непрохождение коррекционной программы лицом, которое совершило насилие в семье. Определено, что субъективная сторона правонарушения характеризуется наличием вины в форме умысла.

Ключевые слова: административное правонарушение, дети, защитное предписание, коррекционная программа, насилие в семье.

Summary

Hutoryanskaya T. V. General description of legal composition of administrative offence, foreseen an item 173-2 Code of Administrative Offences of Ukraine. – Article.

In the article general description of legal composition of administrative offence, foreseen is carried out 173-2 Code of Administrative Offences of Ukraine (a feasant of violence is in sum, non-fulfillment of protective order of the program). Grounded, that the object of offence are public relations in the field of defense of rights for citizens. The objective side of offence is analyzed after three basic groups of actions: violence is in a monogynopaedium; non-fulfillment of protective order by a person which he is taken away in relation to; of the program by a person which accomplished violence in a monogynopaedium. Certainly, that the subjective side of offence is characterized the presence of guilt in form intention.

Key words: administrative offence, put protective order, program, violence in a monogynopaedium.